

וביתבאו אלי הארץ ונטעתם כל עץ מאכל

עקוב, ט, טו

וכי תבאו אל הארץ וגו' וי' מלות נאמרו כאלו אי ציחית כהרץ ע"ד חומרים הכל משלן להרץ ישראל וכו' צ' נטוע כל עץ מאכל לשבח הארץ. ג' לנבוג שני ערלם: א"ל הר"מ ט"ל

4 יר' יהודה ב'ר' סימון פתח: (דברים י"ג) אחריו ה' אלהיכם ולכר. יוכי אפסר לקשר נדם להלך אחר הקדוש ברופך הוא, אותו שקתוב בו: (הלים ט"ו) ב'ים ד'ר'קף ושבילך ב'מים ר'בים, נאמה אומר: אחריו ה' אלהיכם תלכו! (דברים ט"ו) זבו תדבקון, וכי אפסר לקשר נדם לעלות לשמים לקדש ב'שכנתו, אותו שקתוב בו: (ש"ה כ"ד) כי ה' אלהיך אש אכלה, וכתוב: (ויאל"ז ט') כ'ר'סיה שביבין די גור, וכתוב: (ש"ס י') ז'גור די גור נ'גד ונ'פק מן קדמוהי, נאמה אומר: זבו תדבקון! אלא מתחלת בריתו של עולם לא נתעסק הקדוש ברופך הוא אלא במטע תחלה, הדא הוא דכתוב: (באש"ה כ"ח) 'ר'טע ה' אלהים נן בעדן, אף אתם כשנכנסין לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחלה, הדא הוא דכתוב: 'כי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל'.

י'ר'מ ר'בא כ"ב, ט"ז

6

(טב) ויצחק כא מבוא. כמו באכה סדוכה (לעיל י"ט), ויצחק באותו היום שבא העבד כא מבאכה של באר לחי ראי, שהרי יצחק יושב בארץ הנגב ששם באר לחי ראי כרכת' על העין בדרך שור (לעיל ט"ז) וכת' ויסע מטם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור (לעיל כ"ט) ולפי שבא משם כיום ההוא ולא היה יודע מה היו עושים פועלים שלו [שהיו] נוטעי גנות ופרדסים. (סג) (וילך) [ויצא] יצחק לשוח בשדה, כרכת' וכל שיח השרה (לעיל כ"ה), כלומר לטעת אילנות ולראות ענייני פועליו. ואז כהיותו כשרה ראה גמלים באים והלך לקראתם לראות אם הם גמלי אכיו שהולך העבד.

ט"ז, כ"ב, כ"ג, כ"ד, כ"ה, כ"ו, כ"ז, כ"ח, כ"ט

אבות דרבי נתן

נוסחא ב פרק לא

אם היתה נטיעה בתוך ירך ויאמרו לך הרי לך המשיח, בוא ונטע' את הנטיעה! ואהב' צא והקבילו' הו'.

9

ושחק רבי אליעזר ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה וי' חתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו' חתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו'

מגולה מזה. כשתתן ארץ ישראל פריה בעיני יפה או יקרב קצו ואלו לך קץ מגולה יומר: ט"ז, ט"ח

10

וללמדך שאין איי חסרה כלום, שנאמר ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה. עיקר הדבר הוא להורות, שהמעלה השלמה שישאר ראוים לזכות בה ע"י איי, שיהיו במדרגה כזאת שלא די שקנינים של עושר ומותרות לא יזיק להם לשלימותם הרוחני האמיתי, כ"א יוסיפו על ידם אומץ בשלימות הדרך ד' הישרה. ומהטוב הגשמי נבא אל הרוחני,

ט"ז, ט"ח

11

כי אתו רבין אמר, אילן אחד הי' לו לינאי המלך כהר המלך שהיו מורדין ממנו מי' סאה גזולות מג' כריכות בחורש. ההערה גדולה מזה בענין ישוב איי, שראוי להשתדל בכל דוכ' הכלכלה ושכולם ככלל מצות ישוב איי. שגם בדברים הטפלים לעבודת האדמה כמו גידול יוניים, ג"כ אפשר שישלח ד' ברכה גדולה, וגם מזה ימצאו רבים חית ידם בכבוד בארץ אשר ד' דורש אותה. ע"כ יהי לנו למשל הדרך המפורא וריבוי הברכה שנתברכה הארץ בגידול היונים, שהוא ענין טפל ורזה בישובה של הארץ, וממנה נלמד לדורות לאתו בכל סעיפי המח' וברכת ד' תהי' גם עליהם, והכל הוא ככלל מצות ישוב איי החביבה מאד, שהיא יסוד לכל האשר התכליתי.

ט"ז, ט"ח, ט"ט, כ"א, כ"ב, כ"ג, כ"ד, כ"ה, כ"ו, כ"ז, כ"ח, כ"ט

8

ר'בן יוחנן בן זכאי היה אומר: אם היתה נטיעה בתוך ירך, ויאמרו לך: הרי לך המשיח! בוא ונטע את הנטיעה ואחר כך צא והקבילו' הו'.

5

דברים קצרים, מציג רבן יוחנן בן זכאי את הבעייה העתידה להחדש בסוף הגלות, בעת שתגיע התעוררות ישראל לתחייה כאשר ה'נטיעה בתוך ירך! מפעל התחייה בעיצומו, תתיצב לפנינו או השאלה החמורה: "הנה מתקרב ובא המשיח! מה לנו ולקטנות זו שבחולין, לעבודת אדמה, לגאולת קרקע וכי למעשים המריים פעוטים, 'הרי לך משיח' — אורו של עולם הריחו ביראת ה'! רוחניות נפלאה! מי ראה כזאת? מי שמע כאלה? התגובה הספונטנית לקראתו עלולה להיות — בוריקת הנטיעה, בכיטול ובזוולל כמעשים החמריים הפעוטים, המתגמדים לפני הדבר הגדול: 'משיח' — עונה לעומתם רבן יוחנן בן זכאי: "בוא ונטע את הנטיעה, ואחר כך צא והקבילו'."

15

אין הנטיעה ויישוב ארץ ישראל בניגוד למשיח, אדרבא הם משלימים את החזיון, ומכשירים את הדרך אליו. הופעת עצי פרי על אדמת קודש מפורחים מחדש רגלי אמונת המשיח — ומשמעים את בשורת הגאולה: "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר". זהו 'הקץ המגולה' של הרי ישראל המניבים פירותיהם, שאילו נשואות העינים קרוב לאלפיים שנה, לחונן עפרות הארץ ולהקים את עם ה' עליה. אין להשליך הנטיעה מן הדי, אלא לנטעה תחילה, ולבנות את העם בארצו, כחלק אורגני מן הגאולה אשר תפקידה: "לנטוע שמים וליסוד ארץ — ולאמר לציון עמי אתה". כשם שהגאולה נוטעת שמים, כן היא יוסדת ארץ. ורגלי המבשר המופיעים על הרי ציון הם הבסיס לכל הגילויים הגדולים שיבואו מן השמים על הבסיס האיתן של העולם הארצי. מכאן הפתח להבין תורחם של גאוני עולם, אשר פעלו עם א"ל, לחדש פני הישוב באתחלתא דגאולה. אלו שדרשו את ציון, פשוטו כמשמעו, אשר עברו בשערים, ופנו הדרך לגאולת העם.

25

כל אלו שישרו את המסילה סיקלו את האבנים בדרכו של העם לגאולה, עתידים לקבל שכרם על דרישתם את ציון. "עתידה בת קול להיות מפוצצת בראש ההרים, ואומרה: כל מי שפעל עם א"ל, יבוא ויטול שכרו" הו'.

30

נשים לב, השכר יושמע דווקא מ'ראש ההרים' — מאותו מקום ממנו באה בשורת ר'גלי המבשר הו', רגליו העומדות על הרי ישראל, המניבים את פירותיהם לישראל, שקרבו לבוא.

35

בדרך נסיעתו לא"י כתב לתלמידיו הג"ר יהושע השיל בעל "מצמיח ישועה" והביע את משאלתו הכמוסה:

"יוכנו השי"ת לנטוע במו ידי עצי פרי בסביבות ירושלים, לקיים: כי תבואו אל הארץ ונטעתם, בסוד 'הקץ המגולה' הו'."

משמע שיש להתחיל כמעשים ופעולות לקראת הופעת סימן זה והדבר מסוד בידינו.

ט"ז, ט"ח, ט"ט, כ"א, כ"ב, כ"ג, כ"ד, כ"ה, כ"ו, כ"ז, כ"ח, כ"ט

13) תנא יאמר הלה זיתי
אני נוטל אין שומעין לו מאי מעמא אמר
רבי יוחנן משום ישוב ארץ ישראל^א אמר ר'
רמיה כגון דא צריכא רבה.

14) צריכא רבה. שאם
לא פרשה ר' יוחנן לא היינו אומרים
אותה מספרא: ר"ל

קסח שפף נהר את זיתו והמוכר זיתו לעצים. וכו' ב"ם

א 6 שפף הנהר זיתו ושתלן בתוך שדה חברו ואמר הלה זיתי אני נוטל אין שומעין זכו
בארץ ישראל א (6) כפשוטו ישוב הארץ ב אלא יעמדו במקומם ואם עקר/נהר בגושיהם
[6] [כענין שלמים להקיים על ידו] (טו) יחלקו הפירות בעל השדה עם בעל (המים) ג (א) כל [א]
שלשה שנים ולאחר שלשה שנים הכל לבעל השדה [ג] אלא שצריך ליתן לבעל הזיתים
דמי הזיתים [ג] כמו שהיו שוים מתחלה כששפף הנהר [ג] והם לא נעקרו בגושיהו ד (א)
(ג) הכל לבעל הקרקע [ב] מדין [ג]

לא יתן צדק - תוס' ד' ס' - ס' ס' ס'

16) קפחא א מטוס ישוב הדרך הטעם כחבתי בפרישה מטוס דעמדו חכמי' על דעתו וחמרו שהראשון ודאי יטע אחרים בטרם כנו שנתעם מתחלה מטוס"כ
זה שלא נטע מתחלה זמים בטרם ואם יטעם הראשון טוב לא יטעם אחרים כמו שלא נטעם מתחלה. ומינו אם גם עתה אחר שנטעלו
במוך טרם או' כפל הקרקע אינו חפץ בטן אין כופין אותו לקיימן במוך טרם ולשלם לזה זיתו וכ"כ הטור והמחבר בממון.

18) כ"כ אביי אביי - אביי אביי אביי -

[שם] רבי חנינא בר פפא רמי כתיב (הושע ב) "ולכן אשוב ולקחתי דגני בעתו
[וגו]" וכתוב (דברים יא) "ואספת דגן ותירושך ויצהורך". לא קשיא, כאן בזמן
שישראל עושין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום.
ת"ד "ואספת דגן וגו'" מה ת"ל, לפי שנאמר (יהושע א) "לא ימוש ספר התורה
הזה מפיך" יכול דברים ככתבך, ת"ל "ואספת דגןך" (נהוג) [הנהגה] בהם מנהג
דרך ארץ דברי רבי ישמעאל. רבי שמעון בן יוחאי אומר אפשר אדם חורש
בשעת חרישה חזרה בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה
בשעת הרוח תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום
מלאכתן נעשית על ידי אחרים שנאמר (ישעיה סא) "ועמדו זרים ורעו צאנכם
[וגו]" ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן
שנאמר (דברים יא) "ואספת דגןך", ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית
על ידם שנאמר (דברים כח) "ועברת את אויביך". אמר אביי הרבה עשו כרבי
ישמעאל ועלתה בידם (והרבה עשו) כרשב"י ולא עלתה בידם.

כ"כ אביי אביי - אביי אביי אביי -

19) [ה]אם תכונת האדם מצד
עצמו ראויה היא להיות עוסק תמיד רק במושכלות
בלא הפסק, והשימוש בענינים מעשיים המה לו רק
להכרח והם למטה ממעלתו הטבעית, או שמצד
תכונת האדם הוא מורכב מנטיות מעשיות ועיוניות,
והעסק במעשים חמריים, אם הם לפי המדה, הם לא
רק מצד הכרח כ"א משלימים ג"כ את תכונתו על פי
טבעו, הוא דבר ראוי להסתפק. ובהו חולקים רבי
ישמעאל ורשב"י, דר"ש ס"ל שהעסק התמידי בעיון
אינו לפי תכונת האדם, על כן ההפסק שבא, אם הוא
רק בדרך עראי לעניני דרך ארץ, אין לחשבו לחסרון
כ"א להשלמת האדם כפי טבעו, ע"כ משפט התורה
היא להיות מנהיג בהם מנהג ד"א. ורשב"י ס"ל,
שמעלת האדם לפי טבעו האמיתי ראוי להיות כ"כ
נעלה, עד שלא תשבע נפשו מהתנגן רק על שלימות
השכליות. והמקרא ככתבו "לא ימוש ספר התורה
הזה מפיך" הוא נאות לפי טבע האדם השלם שלא
נתקלקל בחטא. ע"כ ראוי להדריך תמיד את עצמו
והולתו לבא אל מעלת האדם השלם, ומה שאי אפשר
הדבר, בין לפי ההכרחים החיצוניים בין לפי החשק
הפנימי שנעשה כהה מרוב עבודת העיון, אינו בא
כ"א מחסרון השלמה. ובהשלמתן של ישראל
מלאכתן נעשית א"ע אחרים, והם מצד עצמם כל
ישעם והפעם להיות עוסקים תמיד בידיעת התורה,
לדעת את ד' ודרכיו.

ורבי ישמעאל לקח לראי' תכונת האדם, שתקצר
נפשו אם יתמיד רק במושכלות, ולא יחליף העסק
במעט זמן ג"כ בעסקי החברה. א"כ ראי' שתכונת
ההשלמה של האדם תובעת ממנו ג"כ העסק המעשי.
ורבי שמעון ס"ל שגם זאת התכונה באה רק מחסרון
מוטבע שנתיישן הרבה באדם, עד שקשה לו לקבל
רוב הטובה הראויה לפי מעלתו, שהיא "ותחסרהו
מעט מאלהים"¹. ע"כ ההשתדלות המחוייבת היא
להשיב את האדם אל מעלתו בכל עז, ואז ישכיל כי
הוא באמת ראוי לכך ודעת לנפשו ינעם².

שן ז"ה אביי אביי -

20) דומה לכתיב יתכן שנתעתי עמרי הפלאה זל"ל זהה דפליגי רשב"י ורי
שנתעאל ר"פ כילד מצרכין ומסקי הרצם עשן כרצב"י ולח עלתה
צדים אומר לאו זיל טענן כרצב"י ולח רצב"י ענש דדחי עי טכווכתו לטס
הי הצדון מתקצב"י וידע עסכוטב"י צד"י יעלה צדו ללח הס עשן
5 כרצב"י כדנו לו ולח צעלס טוכב"י ע"כ לא עלתה צדים ואמר הייט
דלונרי הכא חמרוג הכטי היינו הדיק המטובה צמעטין ככטי המטובה
צערו טוח כטר חך דונס לכטי טחולה לדמות עלמו. לרצב"י זה פקול
כי לא עלתה צדו ע"כ דברי טרז דפס"ח. מכלן וזילך חוספת דברי
טלמידו הפנעט במוצי כלטיד רבי שנתעאל כני לא אער נקרא חוספת
10 דגך ללח צב"י ורז יטרלל טרדין קטעצרה צקרקע גופה מטס מטוס
ייצוב איי ולהוליא פיחתי הקדוטי ועל זה ליתס הסוגה וחוספת דגך
וזנעו זורה גרין הסעורי הלילס מטוס מטס וכללן תאמר לא אכתי
תפילין נפטי טחטי עוסק צמורה סי' לא יאמר לא חוסק דגי נפטי
עסק סמורה חוספר חפילי. טחטי חמורי. ט"ע. צהס ייצוב הטולס הכל
15 צכלל נולה לזל כטארו נופחרי צערי צין לריס וכל עמריה השלס
ייצוב חוסקי עבדות סי' חורכן עודה ר"י לרצב"י וע"ז חס קונכי על ר'
כהולאי צונתי סוף קידושין נמיס חכי כל חונכיות קצנעלס וזאי נלמד
צבי ללח סורה הייט צחיל וככיל וסייט דעסרע רצב צחמרוג הכטי
חפ"י איי דננה ללח כטי עונש דהייט רצב"י חצריי חלנטייס נרי
20 טח לן וסא' לטו לצי צכל כטר ולצי איי פקול דצניי ייצוב איי עיי
יקרל. (חמרוג הצוקר עיי צידושתי צזם לניל ליח ע"כ):

ח"ו יתה סאר סני ר' /

21) א. אמר אביי, הרבה עשו כר"י ועלתה בידם,
כרשב"י ולא עלתה בידם. מפני שהמחלוקת היא
בצמם טבע האדם, אם הוא עלול להיות בלתי עסוק
בשום דבר מעשי כ"א בהשכל ודעת או שהוא דבר
שלמעלה מטבעו, ואם ימצאו אנשים נעלים שהם
5 ירגישו בעצמם כי לגדולות נוצרו והעסק בחכמה
ושכל הוא להם לעונג טבעי באין הפסק וחילוף כלל,
הם למעלה מן הטבע האנושי. אבל משפט התורה
צריך שיהיה רק לפי טבע האנושי הנוהג ברוב ולא
10 נתנה למלאכי השרת. ע"כ אמר שמהעיון יקשה
להבחין דבר זה, כ"א מהניסיון נדע שהדבר הנוהג
ברוב הוא מורה על היסוד הטבעי.

רואים שהרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם,
ומצאו קורת רוח בין בתורתם וחכמתם, בין בעמלם
בחיי החברה וכשרון המעשה. כר"ש ולא עלתה
5 בידם, כי ירדו כשרונותיהם מסבת ההתנגדות
הפנימית שמצאו בנפשם מעסק העיון ועבודת השכל
הבלתי מתחלף בעסק גופני, מזה אנו רואים שלפי
טבע האדם הוא ראוי להתנהג במדת ד"א עם התורה
כמדת רבי ישמעאל, ומדתו של רבי שמעון היא לפי
10 מעלת המעולים שבאנשים שהם למעלה מטבע
האנושי, שלהם יאתה להתנהג לפי מעלת טבע
ורוממות נפשם ולא לרדת ממעלתם כודאי.

שן ז"ה אביי אביי -

22)

"מדינת ישראל היא התגלות הקץ המגולה. בגמרא סנהדרין כתוב: 'אמר רבי
אבא: אין לך קץ מגולה מזה', שנאמר: 'ואתם הרי ישראל ענפכם חתנו ופריכם
תשארו לעמי ישראל כי קרבו לבוא'. אין זה סתם קץ שהוא גלוי, אלא אין לך
קץ מגולה מזה! היו פה מקומות מסוכנים, שבהם טרצה המלריה והקדחת.
בפתח תקוה, בהררה וביתוד המעלה, אי אפשר היה להתישב. ועכשיו, ברוך
השם, רבונור-של-עולם התפייס אתנו ועם הארץ הזאת. ואתם הרי ישראל ענפכם
חתנו ופריכם תשארו. ארץ-ישראל נוהגת פירוטיה בעין יפה. זהו צד אחד. ומצד
שני: 'כי קרבו לבוא' — קיבוץ גלויות. פלאי הפלאים של קיבוץ הגלויות
שמופיע דרך כל הסיבוכים..."

מתוך שיחת רבינו, יום העצמאות תשל"ג.

שן ז"ה אביי אביי -